

گنجینه نور

مرکز حفظ و نگهداری

پایان نامه ها و پژوهش های قرآنی

مقدمه

انگیزه ها و زمینه ها

قرآن کریم، ام الكتاب، منبع، مصدر و منشأ علوم، فنون، فرهنگ و معارف اسلامی است. قرآن بحری است بی پایان که از دقت و تدبیر در آیات نورانش، شاخه های مختلف علوم و معارف عقلی و معرفت نظری به وجود آمده است.

همچنین از پرداختن به تاریخ و شأن نزول آیات، علوم نقلی و مجموعه های عظیم و گرانقدر حدیث و روایت پدید آمده است.

توجه به دقائق ادبی قرآن، نشو و نمای علوم و فنون بلاغی را به دنبال داشته و توجه به ظواهر اعجاز لفظی آن، علم صرف و نحو را بارور ساخته است. از کتابت آن هنر خوشنویسی و از پرداخت و تزئین صفحات آن، هنر تذهیب و نگارگری و از گردآوری اوراق متبرکش در مصاحف، هنر تجلید و کتاب آرایی به وجود آمده است. قرائت و تلاوت آیات موزون، آهنگین و روح نوازش نیز «علم قرائت» و فنون صوت و لحن را ابداع کرده است. پیدایش و نشر و نمو هر آنچه به گنجینه های ارزشمند معارف، هنرهای گوناگون، فرهنگ و تمدن عظیم اسلامی برمی گردد، همگی از دولت کریمه قرآن کریم است.

این ساحت مقدس، آستانه ای بس بزرگ و مبارک است که همچون چشمه ساری زلال و جوشان، در گستره هستی و اندیشه و هنر اسلامی جاری گشته و پیوسته ثمراتی پرحلاوت، جلوه هایی اعجاب انگیز و انواری تابنده و روشنی بخش را به وجود آورده است. گذشت زمان و دگرگونی روزگار نه تنها از حقانیت و طراوت آن نکاسته، بلکه بیش از پیش از زیبایی های دل انگیز و ژرفای بی پایان آن پرده برگرفته و چشم اندازهای گسترده ای را در برابر دیدگان مشتاق، انسان های حق گرا و حقیقت جوی تاریخ بازگشوده است.

با پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی به رهبری پیامبر گونه امام خمینی (قدس سره) - آن احیاگر راستین اسلام ناب - قرآن کریم، دیگر بار در عرصه های مختلف حیات فردی و اجتماعی به ویژه در حوزه زنان وارد شد و قدر و منزلت قرآن پژوه در بین آحاد جامعه و اقبال همگان روز افزون شد. خوشبختانه ما شاهد گسترش و توسعه فرهنگ قرآن پژوهی در بین بانوان تحصیل کرده و دانشمندان و دانش آموختگان می باشیم. و از این روی در آموزشگاه ها و دانشگاه ها و حوزه های علمیه روزگار ما هزاران تحقیق و اثر علمی قرآنی پیش روی ما قرار گرفته است. و این نشان دهنده عمق نفوذ قرآن در بین اقشار گوناگون و به ویژه دانشمندان و پژوهشگران می باشد و با درک اهمیت و عظمت این پژوهش های قرآنی بود که مرکز فرهنگی بانوان قرآن پژوه وابسته به موسسه معارف اسلامی امام رضا (ع) اقدام به جمع آوری این میراث عظیم نموده است و در طول چند سال گذشته با عزم راسخ به گردآوری این مجموعه ها همچنان اشتغال داشته که محصول آن جمع آوری چهار هزار پایان نامه و پژوهش های بانوان قرآن پژوه می باشد و نیز شناسایی صدها عنوان از پایان نامه های قرآنی برادران؛ به امید اینکه حفظ این سرمایه عظیم ملی برای آیندگان مورد قبول خداوند بزرگ قرار گیرد.

اینک جهت آگاهی کامل از ضرورت، اهمیت و اهداف و ارزش این فعالیت قرآنی مطالبی به تفصیل در پی آورده می شود.

کلیات طرح

۱. شناسایی هفت هزار عنوان پایان نامه و پژوهش قرآنی بانوان و نیز شناسایی ده هزار عنوان پایان نامه و پژوهش آقایان.
۲. جمع آوری و تشکیل مرکز پایان نامه های قرآنی مشتمل بر پنج هزار عنوان پایان نامه و پژوهش در زمینه معارف و علوم قرآن کریم.
۳. تهیه و تدوین شناختنامه و فهرست عناوین و مشخصات پنج هزار پایان نامه.
۴. تهیه و تدوین و چاپ و انتشار پنج جلد فهرست تفصیلی و چکیده و نتیجه پایان نامه ها.
۵. آماده سازی و چاپ و انتشار حداقل ۵۰ جلد از پایان نامه های ممتاز و برتر.
۶. راه اندازی سایت بانوان قرآن پژوه و وارد ساختن مشخصات پایان نامه های یاد شده در سایت اینترنتی.

اهمیت و ضرورت

موسسه معارف اسلامی امام رضا (ع) پس از توفیق در نشر «فصلنامه قرآنی بینات» و «نشریه

قرآنی بشارت ویژه جوانان» و «آفاق نور ویژه میراث قرآنی» و نیز توفیق در برگزاری سه همایش ملی و بین‌المللی بانوان قرآن پژوه، به منظور تجلیل و تکریم از چهره‌های شاخص پژوهش و هنر، در گامی جدید «تشکیل مرکز بزرگ پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های قرآنی» را وجه همت و اقدام خویش قرار داده است و در این صدد است که بتواند با گردآوری مجموعه مکتوبات قرآنی که تحت عنوان پایان‌نامه‌های قرآنی از آن یاد می‌شود، پشتوانه تحقیقات و پژوهش‌های قرآنی را حفظ و نگهداری کند؛ و در نهایت بتواند با اطلاع‌رسانی مطلوب و صحیح، آنها را فراروی پژوهشگران قرآنی قرار دهد هر چند که این امر نیاز به فعالیت‌های بسیار و کوشش‌های طاقت فرسا دارد که بتوان مجموعه تحقیقات پراکنده در سراسر ایران را جمع‌آوری کرد و لکن با توجه به نتایج فراوان آن، اهتمام و ضرورت پرداختن به این امر را تا حد وظیفه فرهنگی و شرعی بر دوش انسان می‌گذارد و به یقین خداوند بزرگ مشکلات را بر طرف و رسیدن به پایان کار را آسان خواهد کرد.

برخی از عوامل و انگیزه‌های اهمیت گردآوری پایان‌نامه‌های قرآنی

۱. تألیف و پژوهش جمعی

تألیف نویسندگان، گاهی شکل پژوهش فردی دارد که انسان با مطالعه و استفاده از معلومات پیشین تألیفی را هدف قرار می‌دهد و به انجام می‌رساند. ارزش این تألیف بسته به شخصیت نویسنده آن است. ولی گاهی تدوین و تألیف نوشته و کتابی ثمره همفکری و همکاری و مشورت گروهی می‌باشد. این نوع تألیف از جایگاه برتر و وزانت بالاتری برخوردار می‌باشد زیرا این تألیف محصول هم‌اندیشی چند صاحب فکر می‌باشد. و علاوه نویسنده‌ای که با نظارت و ارتباط با دیگر دانشمندان کار می‌کند و می‌داند که نوشته او را آنان می‌خوانند و مورد دقت قرار می‌دهند، خود او دقت بیشتر و کوشش گسترده‌تری اعمال می‌کند. و سعی می‌کند کاری که مقبول استاد راهنما و مشاور باشد انجام دهد.

در تدوین پایان‌نامه‌ها چنین همکاری بین پدید آورنده و اساتید راهنما و مشاور حتمی است که آنان بر چگونگی نگارش و ورود و خروج و ارجاعات متن، نظارت مستقیم و همه‌جانبه می‌کنند و این تنها نویسنده نیست که با سلیقه شخصی خود و به دور از اصول نگارش تألیفی را سامان داده باشد. بدین جهت است که در دنیای دانش برای کارهای جمعی ارزش خاصی قائل‌اند و در تاریخ تألیفات برخی بزرگان این مسئله دیده می‌شود که آنان قبل از آنکه کتابی بنویسند، سعی می‌کردند آنرا به صورت درس برای جمعی القاء کنند و برداشت و واکنش آنها را ببینند و مطلب را براساس آن اصلاح کنند، سپس به صورت کتاب تدوین و عرضه کنند. زیرا چه بسا انسان مطلبی

را به نظر خویش القاء می‌کند ولی شنونده، یا مقصود او را نمی‌فهمد و یا چیز دیگری می‌فهمد. از این روی گفته‌اند: مطلب و مفهوم، آن نیست که گوینده از کلام قصد می‌کند بلکه مفهوم آن است که شنونده درمی‌یابد و می‌فهمد زیرا چه بسا جمله‌ای را انسان می‌نویسد و یا می‌گوید ولی نسبت به رساندن مقصود نارسا و مبهم است و تألیف گروهی و پژوهش جمعی از این نواقص به دور می‌باشد و امتیاز بارزی که پایان نامه‌ها دارد و توجه انسان را به خود جلب می‌کند آن است که آنها از آفت کارهای فردی دور و ارزش یک فعالیت و پژوهش جمعی را به خود گرفته‌اند.

۲. حفظ سرمایه‌های ملی

از آغازی که دانشجو در دوره‌های مختلف به نوشتن یک پایان‌نامه اقدام می‌کند مراحل بسیار و زمان طولانی را طی می‌کند و در این مدت مجموعه‌ای از امکانات جامعه مصرف آن می‌شود. که مرحله نخست یافتن موضوع پایان‌نامه است و بخاطر آن دانشجو با اساتید مشورت می‌کند و در مراکز به مطالعه می‌پردازد تا این که موضوع قابل قبول را به ثبت برساند. به گونه‌ای که گفته‌اند: «پیدا کردن موضوع پژوهش هفتاد درصد پژوهش است» و بعد از آن به جمع‌آوری منابع و طرح بحث می‌پردازد و برای تمام مراحل کار وقت زیادی از استاد مشاور و راهنما و امکانات دولتی و اجتماعی صرف می‌شود. این مجموعه امکانات از مراکز و کتابخانه‌ها مربوط به کل جامعه است و سرمایه ملی می‌باشد و با پرداخت هزینه سنگین این پایان‌نامه‌ها به ثمر رسیده‌اند. لکن متأسفانه نوعاً این طور است که بعد از آنکه پایان‌نامه دفاع شد در محدوده آن دانشکده و دانشگاه و یا کتابخانه آن محدود و مغفول می‌ماند. و از این سرمایه ملی هیچ سودی عائد ملت نمی‌شود و جامعه از آن استفاده نمی‌کند. بدین جهت اگر موسسه معارف اسلامی امام رضا(ع) این توفیق را پیدا کند و این مجموعه پایان‌نامه‌ها را گردآوری نماید در گام بعد اطلاع‌رسانی خواهد کرد تا محققان و پژوهشگران قرآنی از آن بهره‌مند گردند زیرا بی‌شک در رشد فرهنگ و تمدن ملی، هیچ پژوهشی را حقیر و کوچک نمی‌توان دید و هر برگ پژوهش برگ زرینی است بر اعتبار یک ملت و به ویژه پژوهش‌ها و پایان‌نامه‌های قرآنی.

۳. برترین سند با ارزش انقلاب اسلامی

شک نیست که انقلاب اسلامی ایران نقطه عطف تاریخی، در توجه مردم و روی آوری آنان به قرآن و معارف آن می‌باشد و همواره مردم، قرآن را وجه نظر خویش قرار داده‌اند و دفاع از آن و ارزشهای آنرا بالاترین ارزش می‌دانند. یکی از راههایی که ما می‌توانیم برای آیندگان باز کنیم و نشان دهیم که مردم چه میزان به قرآن علاقمند بوده‌اند، گردآوری و اطلاع‌رسانی در باب پژوهش و پایان‌نامه‌های قرآنی است.

بسیار جالب خواهد بود که در تاریخ انقلاب اسلامی بیست هزار تالیف، پژوهش و پایان نامه درباره قرآن نوشته شده که نشان دهنده عصر درخشان معارف قرآن کریم می باشد. از این رو، اهتمام به این آثار مکتوب، برای انقلاب اسلامی در چشم آیندگان اعتبار بالایی خواهد داشت، که دیگر هیچ نمی توان آنرا مبالغه دانست و یا شائبه دروغ پردازی را به آن منتسب کرد؛ زیرا این ها آثاری است موجود و ارزشی است ماندگار در طول تاریخ.

۴. برهان آشکار

از سوی برخی از اهل سنت و یا در بعضی از مجامع آنها سخنی ناروا و در واقع یک نوع تهمتی به شیعیان نسبت داده می شود که می گویند: شیعیان به قرآن توجهی ندارند و تمام توجه آنها در فعالیتها و تحقیقات به حدیث معطوف است و این اهل سنت هستند که به قرآن بیشترین توجه را دارند و تمام توجه شان به کلام خداوند است. در برابرین حرف اگر ما بیایم نشان دهیم که در ایران اسلامی، تنها بانوان، در آستانه ی قرآن کریم هفت هزار پایان نامه و پژوهش را سامان داده اند و یا در مجموع بیش از بیست هزار پایان نامه قرآنی در این مرز و بوم تدوین گشته است؛ در حالی که چنین وضعیتی در جهان اسلام وجود ندارد؛ در این هنگام است که ناروا بودن آن تهمت بر همگان آشکار خواهد گشت و برای آنها به اثبات خواهد رسید که نه تنها شیعیان اهتمامشان به قرآن کمتر نیست، بلکه روآوری آنان به قرآن در حدی است که هیچ یک از ممالک اسلامی را در حد و مرتبه آنها نمی توان قرار داد، تا آنجا که در مدتی کوتاه این همه پایان نامه و پژوهش قرآنی را تدوین کرده باشند.

۵. ثبت و ضبط ارزش ها

از مطالبی که در گذشته به آن کمتر اهمیت داده اند، ثبت و ضبط ارزش ها بوده است. بسیاری شخصیت ها که از ارزش بالایی برخوردار بوده اند در لابه لای تاریخ گم شده اند و حتی یاد و نامی برای آیندگان از آنها باقی نمانده است. از باب نمونه کتابی اخیراً نشر یافته است، تحت عنوان «زنان حافظ و قاری قرآن» که از منابع تاریخی، نام هفتاد و دو بانوی حافظ آورده شده است، که در آن میان به تعدادی معدود از زنانی که شیعه بوده اند برمی خوریم. آیا واقعاً در تواریخ اسلام بانوان قرآنی فقط هفتاد نفر بوده اند؟! بی شک عدد آنها به هزاران نفر می رسد. ولیکن چون از آنها زندگی نامه و مطلبی در تاریخ ثبت نشده است، سندی برای چنین ارزشهایی در دست ما وجود ندارد!

بنابراین اگر ما خواسته باشیم ارزشهای قرآنی خود را همواره در تاریخ، حاضر نگهداریم تا الگو برای آیندگان باشیم و قضاوت ناروا درباره ما نباشد، باید واقعیات را ثبت و ضبط کنیم و برای

آیندگان به ودیعت بگذاریم. زیرا برای آیندگان جالب خواهد بود که در این عصر، هزاران بانوی فعال در عرصه های قرآنی وجود داشته که توانسته اند هزاران تألیف و کتاب را برای فرهنگ آیندگان به یادگار بگذارند.

اهداف و نتایج طرح گنجینه نور

۱. تاسیس مرکز بزرگ پایان نامه ها و پژوهش های قرآن کریم

به خواست خداوند در نظر است مرکز بزرگ پایان نامه های قرآنی با بیش از بیست هزار عنوان تشکیل گردد. و امید می رود که این مرکز ستاره ای درخشان و پرفروغ در آسمان فرهنگ عالم اسلام باشد و جایگاه برتر و ویژه ای را در میان فعالیتهای قرآنی به خود اختصاص دهد. از این رو تا کنون توانسته است پایان نامه ها و پژوهش های بسیاری را شناسایی و یا تهیه نماید و از تمامی آنها نسخه ای را نگهداری کند.

این مرکز برای حفظ این آثار ارزشمند با بکارگیری سیستم حفاظتی و تگ مخصوص ضد سرقت از این آثار حفاظت می کند.

۲. کشف طرح های مبتکرانه و ابداعی

دومین هدفی که از این گردآوری به آن می اندیشیم این است که بتوانیم به پژوهشهای نو و ابتکارات و خلاقیت های موجود در باب قرآن کریم دست یابیم. زیرا بسیاری از انسانها دارای پژوهش ابتکاری و نوآوری فوق العاده ای در باب قرآن می باشند، که راهی برای رسیدن به این نوآوری ها جز از طریق گردآوری آثار آنها نمی باشد. و دست یافتن به ابتکارات و نوآوری رانمی توان چیز کم اهمیتی دانست زیرا نوآوری است که تمدن ها و فرهنگ ها را به جلو می برد و اگر نوآوری نباشد هیچ پیشرفتی را ما در زندگی شاهد نخواهیم بود، و آنچه که می تواند فرهنگ را بالنده کند و ساختمان فرهنگ قرآنی را به برجی بلند تبدیل نماید نوآوری هایی است که انسانها در آستانه قرآن از خود نشان می دهند، زیرا قرآن به سان دریایی است که غواصان می توانند از آن لؤلؤ و مرجان بیرون آورند و از آنها دیگران را بهره مند سازند.

۳. کشف استعداد های درخشان

در بین انسانها افرادی هستند که از استعداد و امتیازات ذاتی برخوردارند که از آنها در هر قشر و حرفه ای به عنوان ستارگان آن حرفه یاد می کنند. این مطلب در باب هنر، علوم تجربی، علوم انسانی و سایر علوم صادق است و در دنیای امروز جهت کشف و پرورش این استعداد های درخشان سرمایه گذاری های فراوان انجام یافته است زیرا آنان می بینند که پیشرفت تمدن در گرو

این افراد است. در باب فرهنگ قرآنی کشف چنین استعدادهایی جهت توسعه ارزشهای قرآنی بسیار با اهمیت است و یکی از بهترین و مطمئن ترین راههای بدست آوردن استعدادهای درخشان همین پایان نامه های تحصیلی آنهاست که می توان با ارزیابی دقیق آنها استعدادهای ویژه را کشف کرد و با ارتباط و حمایت آنها گامی مؤثر در راه نشر معارف قرآن کریم برداشت.

۴. اطلاع رسانی مطلوب

برای هر پژوهشگر گام نخست در راه به میدان آوردن پژوهش دقیق و قابل توجه آن است که کوشش های گذشتگان را بشناسد تا بتواند با شناخت دقیق وضعیت موجود گامی جدید بردارد. که اگر اطلاع از کوشش های گذشتگان نباشد ممکن است در عرصه پژوهش دچار دوباره کاری ها و یا پژوهش های سطح پایین باشیم. از این روی جهت سوق دادن قرآن پژوهان و پژوهش های آنها به جانب نوآوری و گسترش، اطلاع از پژوهش های دیگران ضروری می نماید و پیش نیاز تحقیق می باشد و در این راستا گردآوری پایان نامه های پراکنده در مراکز مختلف و استان ها و شهرستان ها و دور از دسترس پژوهشگران در یک مرکز با امکانات دقیق اطلاع رسانی می تواند گامی مؤثر در جهت جلوگیری از فعالیت های تکراری و پژوهش های نو باشد.

فعالیت های اساسی و تکمیلی

مرکز پایان نامه های قرآنی را فقط نمی توان محلی متعارف و عادی برای وجود پایان نامه ها به حساب آورد یا آن را کتابخانه ای معمولی دید بلکه این مرکز با کتابخانه های عمومی و تخصصی تفاوت عمده دارد. زیرا در کتابخانه ها پس از تهیه کتاب و طی مراحل کتابداری و قرار گرفتن در کنار سایر کتاب ها، آماده استفاده و بهره برداری مراجعه کنندگان قرار می گیرد و دیگر نسبت به کتاب، جز حفظ و نگهداری مسئولیتی نمی بینند. اما در مرکز پایان نامه ها پس از آنکه اثر پژوهشی و پایان نامه با طی مراحل وارد کتابخانه شد، فعالیت هایی اساسی درباره آنها آغاز می شود که آن اقدامات موجب ترویج و تکمیل آنها و باعث بهره وری بهتر و استفاده علاقمندان می باشد. این فعالیت ها در راستای تأمین اهداف مرکز و نشان دادن اهمیت گردآوری پایان نامه های قرآنی است که اهم آنها به شرح زیر می باشد:

۱. تهیه و نشر فهرست، شامل مشخصات کلی پایان نامه ها.
۲. تهیه و نشر چکیده و نتیجه پایان نامه ها به صورت موضوعی.
۳. مطالعه و بررسی و شناسایی و معرفی پایان نامه های برتر، جهت تجلیل و تکریم و اعطای تقدیرنامه به پدید آورندگان آنها.

۴. چاپ و انتشار پایان نامه ها و پژوهش های برتر پس از آماده سازی و ویراستاری و رفع نواقص
۵. انتخاب مقاله ای علمی و یا ترویجی از هر پایان نامه و انتشار آن در فصلنامه قرآنی بینات و دو ماهنامه بشارت و یاد کتاب مجموعه مقالات پژوهش های قرآنی.
۶. درج ویژگی ها و مشخصات پایان نامه ها در اینترنت و سایت بانوان قرآن پژوه جهت استفاده و مراجعه بیشتر دانش پژوهان داخل و خارج کشور.
۷. ارزیابی و ارزشگذاری پایان نامه ها و ارجاع آن به پدیدآورندگان برای رفع معایب و نواقص جهت کسب قابلیت چاپ و نشر.
۸. ارائه اولویت های پژوهشی و کشف خلأهای پژوهشی و تعیین موضوعاتی که به آنها پرداخته نشده و یا کمتر مورد پژوهش قرار گرفته است.
۹. استفاده موضوعی از پایان نامه ها در مناسبت های پژوهشی و زمانی، مانند استفاده از آنها به صورت موضوعی به مناسبت سال پیامبر اعظم یا سال امام علی و یا همایش کرامت انسان.
۱۰. ارزیابی سطح علمی و احاطه پدیدآورنده اثر، نسبت به علوم و معارف قرآنی جهت تکمیل اطلاعات و درج در شناختنامه بانوان قرآن پژوه.

مرکز بانوان قرآن پژوه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال علوم انسانی

فصلنامه
بینات